

ČÁST A

Vymezení venkova

A Vymezení venkova

A.1 Obecné poznatky k vymezení venkova

Problematika venkova vchází do popředí zájmu od chvíle, kdy došlo k prudkému růstu měst v důsledku průmyslového rozvoje. Součástí změn, které s sebou přináší industrializace a následná místa až živelná urbanizace, je i mnohem zřetelnější rozdíl mezi venkovem a městem. I přes to, že dichotomie pojmů „město“ a „venkov“ zde jasně existovala již od dob starověkých měst, až v období urbanizace se stává častým předmětem mnoha vědních oborů od sociologie přes geografii až po ekonomii či architekturu.

Cílem studií zmíněných vědních oborů není jen teoretické zkoumání těchto dvou odlišných prostředí, ale i praktické řešení logicky divergentního vývoje a často velmi značných sociálních, kulturních a ekonomických disparit mezi venkovem a městem. Studium těchto disparit i případnými snahami o jejich zmírnění se dnes zabývá značné množství institucí (veřejná správa, nadnárodní instituce, nevládní organizace i samotné obce).

Hned na počátku zkoumání venkova narážíme na zásadní a obtížně řešitelný problém: nalezení hranice mezi venkovem a městem. Navzdory zřetelnému vnímání odlišností neexistuje jasná hranice mezi tím, co je ještě město, a tím, co je již venkov; neexistuje totiž ani jednoznačná definice těchto dvou pojmů. Problémy při hledání hranice a definice venkova jsou znásobeny obrovskou variabilitou venkovského osídlení v území, kde se setkáváme s odlehlými osadami či dokonce samotami, klasickými vesnicemi či příměstskými obcemi, které jsou značně zasaženy suburbanizačními tendencemi. Samostatnou kategorií jsou malá městečka a městyse, které se často v mnoha ohledech daleko více podobají venkovu než městu. Charakter venkova je rozdílný i na úrovni jednotlivých regionů, kde se z mnoha důvodů (včetně historických) vyvinula často velmi odlišná venkovská osídlení se svým nezaměnitelným rázem. Například středočeský venkov je zcela odlišný od venkova slezského či jihomoravského.

K potížím při vymezení venkova přispívá i překrývání pojmu „venkovský“ region (prostor, území) s pojmy, jako jsou „periferní“ (okrajový, obvodový), „marginální“ (okrajový, mezní) nebo „rurální“ (venkovský, zemědělský, rolnický) region.

V současnosti neexistuje jednotná definice pojmu venkov. Jedinou všeobecně uznávanou mezinárodní definicí je vymezení OECD⁵, které je založeno na podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km². Podle této metodiky jsou venkovské oblasti definovány na dvou úrovních. Na úrovni lokální (tj. obce) je venkov definován jakožto sídla s hustotou menší než 150 obyvatel/km². Na úrovni regionální pak definice vymezuje regiony:

- **převážně venkovské**, kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích
- **významně venkovské**, kde ve venkovských obcích žije 15–50 % obyvatel regionu
- **výrazně městské**, kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu.

Tato definice však nebere v úvahu obyvatelstvo žijící v hustě osídlených venkovských oblastech a je někdy obtížně aplikovatelná s ohledem na místní (národní) specifika. Je proto užívána spíše jako nástroj mezinárodního srovnání.

Přístupy k vymezení venkova vycházejí většinou z určení kvantitativního nebo kvalitativního ukazatele, případně z kombinace více ukazatelů, na jejichž základě lze pak vymezit venkovské a městské oblasti.

Nejčastěji jsou venkov a periferní oblasti vymezovány na základě:

- počtu obyvatel obce nebo hustoty zalidnění, případně kombinace těchto dvou ukazatelů (viz výše uvedená metodika OECD)
- statutu dané obce, dle právních norem příslušného státu⁶

⁵ Tuto definici používá i Eurostat.

⁶ V ČR je dle zákona 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, městem obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Existuje však mnoho měst i s mnohem nižším počtem obyvatel, která statut města získala v minulosti. Podle současného zákona o obcích mohou o statut města navíc požádat obce, které byly městem před datem 17. května 1954 bez ohledu na počet obyvatel. Zákon dále definuje pojem městyse. Obce s tímto statutem lze těžko jednoznačně definovat jako venkovské nebo městské, svým významem se řadí mezi tyto dvě kategorie.

- charakteru a hustoty zástavby a architektonického rázu obce
- podílu přírodních ploch nebo zastavěných ploch na celkové rozloze obce
- zohlednění infrastruktury, občanské vybavenosti obce a dostupnosti služeb (z nekomerční sféry např. školství, zdravotnictví, sociální péče, kulturní a sportovní zařízení)
- institucionálního vybavení obcí (např. matriční či stavební úřad, pošta)
- dopravní dostupnosti nebo vzdálenosti od větších center (dobře dostupné a blízké obce nejsou někdy považovány za venkov, byť mají malý počet obyvatel nebo nízkou hustotu zalidnění)
- věkového složení obyvatelstva
- přirozeného a migračního přírůstku obyvatelstva
- vzdělanostní struktury obyvatelstva
- míry nezaměstnanosti
- vyjížďky a dojížďky do zaměstnání
- zaměstnanosti v sektorech a odvětvích (např. v zemědělství nebo v primárním sektoru obecně)
- intenzity bytové výstavby
- dalších sociálních, ekonomických, demografických a environmentálních indikátorů
- různých kombinací více kritérií

A.2 Vymezení venkova v národních dokumentech

Rozvoj venkova v České republice je zakotven ve strategickém dokumentu Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013 a realizuje se prostřednictvím programového dokumentu Program rozvoje venkova ČR na období 2007–2013, jehož nejnovější verze je z 28. listopadu 2008.

Národní strategický plán rozvoje venkova ČR (NSPRV) vychází jak z legislativy EU (Nařízení Rady č. 1698/2005), tak zákonů ČR, mezi něž patří:

- Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách
- Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích
- Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích
- Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu
- Zákon č. 256/2000 Sb., o Státním zemědělském intervenčním fondu

NSPRV je určující pro celé území České republiky a pro vymezení venkova je zde využita metodika OECD, kam patří území všech krajů kromě Hl. města Prahy. Dále dokument zmiňuje pojem venkovské obce, za které považuje jednak obce s méně než 2 000 obyvateli a další blíže nespecifikované pojetí.

Cílem NSPRV je rozvoj venkovského prostoru České republiky na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení vlivů intenzivního zemědělského hospodaření.

Pro období 2007–2013 slouží v oblasti zemědělství a venkova dva fondy EU:

- Evropský zemědělský garanční fond (EAGF)
- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD).

Program rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013 vychází z Národního strategického plánu rozvoje venkova a zajišťuje působení Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Územní působnost je pro celé území České republiky. Pro klasifikaci venkovských regionů používá EU metodiku OECD (viz kapitola A.1). Program dále pracuje s vymezením venkovského prostoru ČR na příměstský, mezilehlý a odlehlý.

Propojení aspektů odvětvových hledisek s územními je cílem regionální politiky obsažené ve Strategii regionálního rozvoje České republiky, která vychází ze Strategie hospodářského růstu ČR jako základního vládního dokumentu na období 2007–2013. V podmínkách ČR se regionální politika uplatňuje z úrovně EU

vůči vybraným regionům NUTS 2, z úrovně ČR vůči vybraným státem podporovaným regionům (§4 zákona 248/2000 Sb.) a z úrovně krajů vůči vybraným regionům. Základními úrovněmi v regionálním rozvoji jsou zde:

- regiony soudržnosti (NUTS 2),
- kraje (NUTS 3) – vyšší územní samosprávné celky,
- okresy – regionální jednotky pro stanovení regionů se soustředěnou podporou státu,
- správní obvody obcí s rozšířenou působností (SO ORP),
- obce – obecní a městské úřady.

Vymezení venkova ani zde není jednoznačně stanoveno, zmiňuje se zde statistická hranice pro vymezení (obce do 2 000 obyvatel) a metodika OECD. Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR) doplňuje tyto dvě kategorie ve Strategii regionálního rozvoje ČR o typologii podle polohy venkovských obcí a vymezuje tři typy venkovských oblastí:

- **příměstský venkov** – venkovské oblasti v zázemí velkých měst, jsou ovlivněny převážně suburbanizací a zaznamenávají výrazný nárůst své populace,
- **mezilehlý venkov** – průměrně rozvinuté venkovské oblasti ve větší vzdálenosti od velkých sídelních center, ale s dobrým dopravním spojením, ve kterých se nachází rekreační potenciál pro zázemí městských oblastí,
- **odlehlý venkov** – periferní venkovské oblasti, jsou řídce obydlené, izolované od spádových měst a hlavních dopravních sítí.

Program rozvoje venkova tyto kategorie blíže nespecifikuje a pouze konstatuje současnou neexistenci jednoznačně přijatého vymezení venkovského prostoru. Uvádí se, že je nutné využít pro jejich identifikaci územní jednotku nižší než jsou kraje nebo okresy nebo i správní obvody obcí s rozšířenou působností nebo obcí s pověřeným obecním úřadem. Za nejvhodnější podrobnější úroveň se uvažují malé subregionální jednotky (cca 1 000–3 000 obyvatel), které představují obec se základní vybaveností (škola, pošta, zdravotní středisko) a její nejbližší spádové území. Pomocí takto definovaných jednotek lze vymezit souvislejší území tří typů:

- za příměstský venkov považovat venkovské obce v rámci městských aglomerací, resp. úzce vymezených urbanizovaných území (s více než 50 000 obyvateli),
- odlehlý venkov zahrnuje zejména tzv. periferijní území, tj. území s nepříznivými sociálně-ekonomickými charakteristikami obyvatelstva a osídlení,
- mezilehlý prostor pak zahrnuje zbývající území ČR.

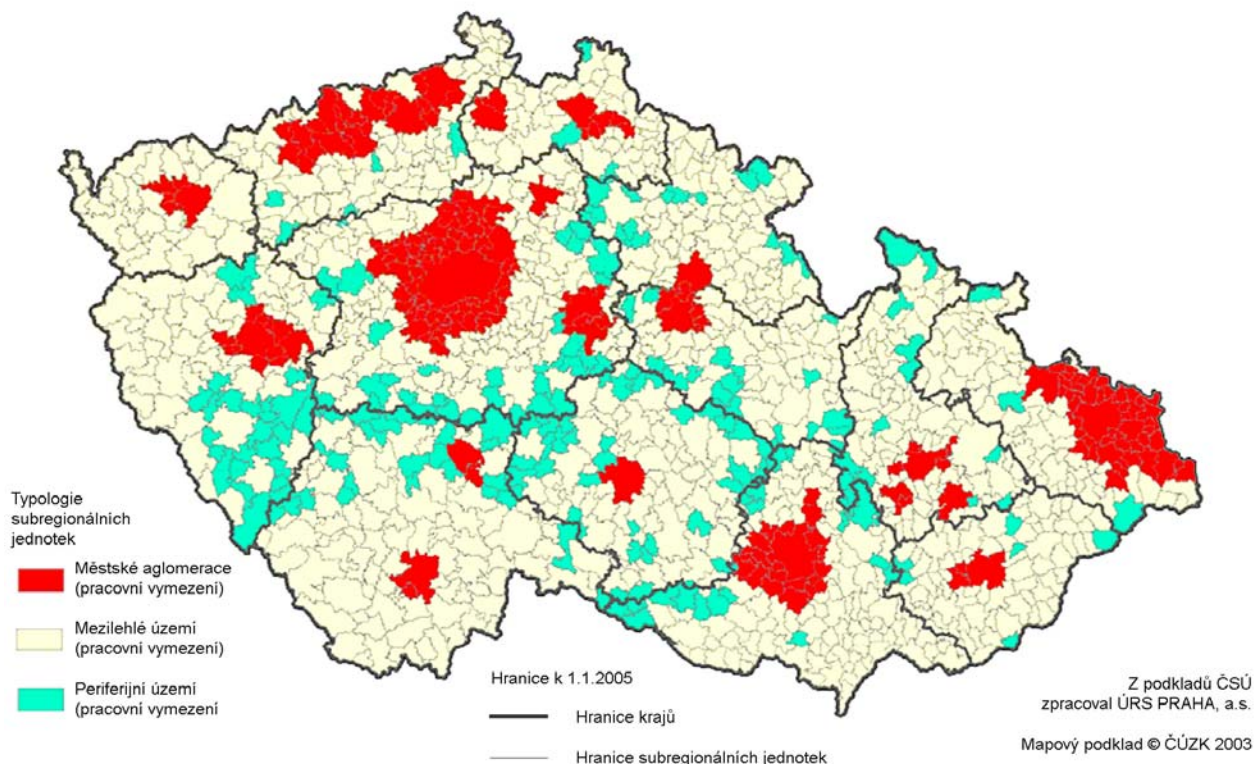
Dokument dále zmiňuje, že městské aglomerace a periferijní území byly vymezeny v minulosti a v současné době probíhá jejich aktualizace (mapka s pracovní podobou těchto vymezení je uvedena na následující straně).

Dokument Program rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013 obsahuje na konci povinné **Ex ante hodnocení** (Příloha č. 14), v němž zpracovatelé mimo jiné zmiňují velmi podrobnou analýzu hospodářské a sociální situace, stavu životního prostředí i potenciálu pro rozvoj, jejímž základem byly rozsáhlé statistické informace Eurostatu, Českého statistického úřadu, FADN, Ministerstva zemědělství (MZe), Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky (VÚZE) a další šetření. Připomínají, že z hlediska metodického by bylo užitečné **pro vymezení venkovského prostoru prezentovat vliv dvojího vymezení venkovských obcí podle dvou kritérií – počtu obyvatel a hustoty zalidnění**. Podle prvního kritéria se za venkovskou obec považuje obec, kde počet obyvatel je menší než 2 000 obyvatel a podle druhého kritéria obec, kde hustota obyvatel je menší než 150 obyvatel na km² (tato definice vychází z metodiky OECD). Dvourozměrné rozdělení četností obcí podle těchto kritérií dává informaci o počtu obcí splňujících obě kritéria a navrhuje, aby tyto obce byly zahrnuty do venkovských obcí s možností využívat programy rozvoje venkova.

Typologie prostorů pro klasifikaci venkovských obcí

(Zdroj: Program rozvoje venkova České republiky na období 2007–2013, Mze ČR, Praha, listopad 2008 - mapa č. 5)

Typologie prostorů pro klasifikaci venkovských obcí

Autoři této publikace se snaží přispět k této problematice předkládaným materiálem, kde je venkovský prostor vymezen pro všechny kraje jednou variantou v části D (její výběr a popis viz část A - kapitola A.4 a A.5) pro potřeby srovnání venkovského a městského prostoru mezi kraji a v části B je použito vymezení vybrané jen pro území kraje, jak je podrobně popsáno v kapitole A.6.

Tématu venkova se dotýká i problematika **územního plánování**, která úzce souvisí s cíli regionální politiky a liší se pouze používanými nástroji, kterými jsou nástroje iniciační pro regionální politiku (dotace, podpory ve formě daňových úlev) a nástroje regulační, které převládají u územního plánování. Nový zákon o územním plánování zavedl novou kategorii **územně analytické podklady** (ÚAP) pro celé území ČR podle území správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Jejich výstupem jsou jednak rozborů podmínek území pro udržitelný rozvoj a jednak souhrn problémů území k řešení.

A.3 Venkov a dokumenty na regionální úrovni

Nejen na úrovni národní, ale i regionální, se setkáme se strategickými dokumenty, jejichž primárním cílem je zabezpečit rozvoj venkovských oblastí, a nebo je tato snaha alespoň vedlejší (nepřímou) součástí jejich záměrů. Ani na této úrovni však není vymezení venkova jednotné.

V Ústeckém kraji stojí nad všemi rozvojovými dokumenty **Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje 2006-2020**, která téma venkova sice explicitně neřeší (ani jej nijak nevymezuje), ale většina jejích priorit a cílů se věnuje problémům, které trápí stejně tak Ústecký kraj jako celek, jako i venkov samotný. Jedná se například o rozvoj tradičních odvětví primárního sektoru jako je zemědělství a lesnictví, rozvoje malého a středního podnikání, cestovního ruchu či revitalizace obcí s důrazem na obnovu zastaralého bytového fondu a rekonstrukci kulturních a technických památek. Stejně tak se venkova dotýkají problémy zaměstnanosti a nezaměstnanosti, nevhodná vzdělanostní struktura, zdravotní stav obyvatel.

Zatímco Strategie udržitelného rozvoje kraje je spíše zastřešujícím dokumentem, který vymezuje dlouhodobé směřování kraje, mnohem konkrétnějším regionálním dokumentem je v této souvislosti **Program**

rozvoje Ústeckého kraje 2008–2013⁷. Je totiž již zaměřen jen na ty oblasti, které může krajský úřad ze své pozice sám přímo ovlivňovat. Ve vztahu k venkovu je nejdůležitější **Priorita 6 Podpora regionálního rozvoje**, která řeší i podporu rozvoje venkova, a to zejména prostřednictvím **Programu obnovy venkova** a také podporou vzniku a činnosti **místních akčních skupin**. Pro účely tohoto opatření je venkovská obec vymezena maximálním počtem obyvatel 2000.

Nejkonkrétnějším dokumentem na úrovni kraje, se z pohledu vymezení venkova jeví **v roce 2003** vypracovaná **Strategie rozvoje venkovských oblastí Ústeckého kraje**. Cílem sociálně-ekonomické analýzy, která je její součástí, bylo objektivně zjistit, jaká je situace ve venkovských oblastech kraje a jaké jsou hlavní příčiny, které nepříznivě ovlivňují jejich rozvoj. Venkov zde byl vymezen v souladu s metodickými postupy používanými v EU a s respektováním národních/regionálních rozvojových dokumentů s cílem sladit strategie tak, aby bylo v budoucnu možné využít podpory ze strukturálních fondů EU (především ERDF a ESF). Jako hlavní kritéria tak byla zvolena hustota zalidnění do 100 osob na 1 km² a velikost sídel do 2 000 obyvatel. Dalšími kritérii byl celkový rozsah a podíl zemědělské půdy, zaměstnanost v priméru a dojíždka za prací. Mimo venkovské oblasti zůstaly městské aglomerace a pánevní oblasti. O vymezení venkova ve Strategii rozvoje venkovských oblastí se částečně opírá i vymezení použité v části B této publikace.

V neposlední řadě je v souvislosti s regionálními dokumenty nutné zmínit **Regionální operační program NUTS II Severozápad pro období 2007–2013**⁸. Primárním cílem tohoto dokumentu je vymezit hlavní směry rozvoje regionu soudržnosti NUTS II Severozápad, který je tvořen Ústeckým a Karlovarským krajem, a vytvořit tak podmínky pro čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů EU. Problémy venkovského prostoru jsou řešeny **v prioritní ose 2 Integrovaná podpora místního rozvoje**, jejímž cílem je oživení a vyvážený rozvoj venkovských oblastí a jejich komunit prostřednictvím realizace cílených integrovaných projektů vycházejících z místní poptávky. Tato priorita má dvě oblasti podpory, kdy první z nich je zaměřena na přípravu projektů, informovanost a osvětu veřejnosti, a druhá je již zaměřena přímo na realizaci investic na venkově. Pro účely této priority jsou jako venkovské obce, a tedy příjemci podpory, vymezeny obce s počtem obyvatel od 500 do 4 999 obyvatel. Je to z toho důvodu, že podporu obcí do 499 obyvatel ze strukturálních fondů převzalo **Ministerstvo zemědělství ČR** a jejich **Program rozvoje venkova** (vztahuje se na území ČR a určuje politiku rozvoje venkova ČR v období 2007–2013).

A.4 Výběr vhodné varianty pro vymezení venkova

Předkládaná publikace vychází z pilotní publikace **Rozvoj venkova v Ústeckém kraji v letech 2000 až 2006** (kód publikace 13-42n2-08) a z publikace **Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006** (kód publikace e-1380-08). Cílem těchto publikací bylo mimo jiné nalézt nejhodnější metodu pro vymezení venkova v České republice pro účely srovnání pomocí statistických ukazatelů, a to jak pro mezikrajské srovnání, tak pro nejhodnější vymezení na úrovni daného kraje.

V první zmíněné publikaci bylo testováno šest různých variant vymezení venkovského prostoru, ve druhé publikaci k nim přibyla ještě jedna varianta založená na multikriteriálním vymezení venkova. Ta byla následně ještě rozšířena o vymezení přechodného prostoru mezi venkovem a městem, čímž vzniklo celkem 8 variant.

Každá z těchto variant má své nevýhody a výhody (blíže viz kapitola 4 publikace **Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006**) a **žádnou z nich nelze považovat za jedinou správnou**. I přes veškeré snahy o co nejlepší vymezení totiž vždy existují obce a území, jejichž zařazení mezi venkovský či městský prostor je sporné. Každé vymezení je svým způsobem účelové a není často vhodné pro odlišné účely. Toto omezení se týká i varianty vybrané pro mezikrajské srovnání v této publikaci (část D). Společná varianta nutně vykazuje určité nepřesnosti na lokální úrovni, které lze

⁷ Tento dokument byl Zastupitelstvem Ústeckého kraje schválen dne 30. dubna 2008 a navazuje na již schválenou Strategii udržitelného rozvoje Ústeckého kraje 2006–2020.

⁸ Schválený Evropskou komisí v listopadu 2007.

významněji redukovat pouze na hierarchicky nižší úrovni výběru. Proto předkládaná publikace pracuje i s vymezením venkova na krajské úrovni (část B), která mnohem více vyhovuje regionálním podmínkám či alespoň požadavkům krajských samospráv.

S ohledem na dostupnost statistických dat pro samotné vymezení i pro následnou analýzu vycházely všechny varianty z úrovně obcí. Za nižší územní jednotky jsou data dostupná pouze ze sčítání lidu, domů a bytů, které naposledy proběhlo v roce 2001. Nevýhodou využití úrovně obcí je například nemožnost oddělit některé odlehlejší části městských obcí s jednoznačně venkovským charakterem od městského prostoru a přiřadit je k prostoru venkovskému.

V celé publikaci je používán termín venkovský prostor, byť jde vlastně o určitou skupinu venkovských obcí. Nejde tedy ani tak o venkovské území jako spíše o množinu základních územně správních jednotek státu, které jsou v této publikaci posuzovány na základě dostupných statistických dat. Autoři jsou si vědomi, že pojem „venkovský prostor“ tím značně zjednodušují, a to především z důvodu jazykového a také proto, že venkovská sídla jsou svým způsobem neoddělitelná od své prostorové dimenze, tj. pevně svázána s územím, na kterém se nacházejí.

A.5 Vymezení použité v ČÁSTI D - pro mezikrajské srovnání

Postavení venkova Ústeckého kraje v porovnání s ostatními kraji České republiky je důležitou součástí komplexnějšího pohledu na venkov. K tomuto srovnání jsme využili poznatků získaných při tvorbě analýz o venkovu v rámci pracovní skupiny k přípravě analýz za poslední čtyři roky.

Pro mezikrajské srovnání v části D byla vybrána varianta vymezení venkova, která vychází z praktických zkušeností nabytých při testování zvolených variant.

Pro určení optimální varianty vymezení venkova v České republice byla v roce 2008 oslovena odborná veřejnost. Požádali jsme o vyjádření celkem 15 zástupců pracovišť výzkumných ústavů a vysokých škol, která se problematikou venkova na celostátní úrovni dlouhodobě zabývají. Mimo to byli osloveni zástupci regionálních institucí v jednotlivých krajích, s nimiž byla konzultována specifika vymezení venkova i v jejich krajích (v Ústeckém kraji tak došlo ke společnému vymezení venkova pro část B). Z této diskuse vyplynulo, že **v České republice neexistuje jednotný názor na vymezení venkova**, respektive venkovského a městského prostoru. Získaná stanoviska však přesto poskytla mnoho zajímavých poznatků, které byly dále využity při rozhodování o kritériích vymezení venkova na celostátní úrovni pro účely části D, kde bylo nutné rozhodnout se pouze pro jednu variantu. Poznatky z odborné diskuse byly dále využity v samotné analýze postavení venkova (části B a D). Vymezení venkova pro účely porovnání jednotlivých krajů a popsání základních vývojových tendencí na venkově (viz část D) je tedy provedeno pomocí následující definice (jedná se o modifikovanou variantu využitou v předešlých publikacích):

Venkovským prostorem jsou všechny obce s velikostí do 2 000 obyvatel a dále obce s velikostí do 3 000 obyvatel, které mají hustotu zalidnění menší než 150 obyvatel/km², pokud nejsou sídlem alespoň správního obvodu obce s rozšířenou působností.

Hraniční počty obyvatel byly vzhledem k četným výkyvům spočteny jako průměrný počet obyvatel k 31. 12. z let 2003 až 2007; hustota zalidnění, která je stabilnější, byla vypočtena k 31. 12. 2007. **Podle tohoto vymezení spadalo k 31. 12. 2008 do venkovského prostoru 91,8 % obcí, které představují 78,8 % výměry České republiky a v nichž žije 29,8 % obyvatel.**

Důvodů pro toto vymezení je několik. V české odborné literatuře se za venkovské obce zpravidla považují obce do 2 000 nebo (s ohledem na zákon o obcích) do 3 000 obyvatel. Tyto mezní hodnoty se také objevují v některých národních i regionálních programových dokumentech. Obce nad 3 000 obyvatel jsou zde považovány za jednoznačně městské, obce do 2 000 obyvatel za jednoznačně venkovské. Kritérium počtu obyvatel tedy zaručuje, že se do výběru nedostanou větší obce.

Ukazatel hustoty zalidnění je dalším základním kritériem používaným pro vymezování venkovských území, přestože je zásadně ovlivněn rozlohou obce a je vhodnější ho užít spíše pro vyšší územní jednotky; hraniční hodnota hustoty zalidnění 150 obyvatel/km² je ve shodě s definicí OECD. Kritérium hustoty zalidnění v tomto

vymezení částečně zjemňuje jinak ostrou hranici mezi venkovskými a městskými obcemi a je zde využito pro zařazení obcí s velikostí od 2 000 do 3 000 obyvatel. Je vhodné např. pro obce, které mají sice více než 2 000 obyvatel, ale této hodnoty dosáhly jen díky velkému počtu místních částí, které jsou samostatnými sídelními útvary a nemají městský charakter. Na druhou stranu toto kritérium pomůže nezahrnout mezi venkovské ty obce, které jsou hustě osídlené a obvykle se nacházejí v nějakém urbanizovaném či suburbanizovaném prostoru.

Kritérium sídla správního obvodu obce s rozšířenou působností nebo vyššího územního celku signalizuje jistý spádový význam lokálního charakteru, který nelze při hledání rozdílů mezi městským a venkovským prostorem pominout. Nejedná se pouze o administrativní hledisko, v praxi bývá takováto obec skutečným místním jádrem ve vícero ohledech.

Mezi nevýhody společné varianty vymezení venkova patří především **vliv katastrální výměry na ukazatel hustoty zalidnění** (který toto kritérium v mnoha případech značně zkresluje) a mnohdy nezohledňuje architektonický ráz obce a další charakteristiky a funkce jednotlivých obcí. Pro mezikrajské srovnání se však tato metoda jeví jako dostatečně jednoduchá, jednoznačná a objektivní. Odlišný charakter obcí zařazených do venkovského prostoru na základě těchto jednoduchých kritérií navíc může zdůraznit rozdíly mezi jednotlivými regiony.

A.6 Vymezení použité v ČÁSTI B - pro hodnocení Ústeckého kraje

Jak již bylo řečeno výše, Krajský úřad Ústeckého kraje zpracoval v roce 2003 **Strategii rozvoje venkovských oblastí Ústeckého kraje**, která se již podle svého názvu věnovala rozvoji venkova v kraji a řešila jeho nejpalčivější problémy. Na základě této strategie a ve spolupráci s krajským úřadem Ústeckého kraje pak byl vymezen venkovský prostor (a jeho oblasti) pro účely této publikace ČSÚ. Předkládaná publikace tak může dále v praxi posloužit rozhodování na regionální úrovni a poskytnout představu o tom, jaké datové zdroje jsou pro tyto účely dostupné.

Vzhledem k tomu, že kritéria pro vymezení venkovského prostoru vycházela primárně ze Strategie rozvoje venkovských oblastí, představme nejprve koncept, jak byly venkovské oblasti definovány v tomto dokumentu. Venkovské oblasti zde byly vymezeny v souladu s metodickými postupy používanými v EU, při respektování kritérií definovaných v národních a regionálních strategických dokumentech. Jedním z primárních cílů tak byla snaha o soulad s politikami EU, aby bylo v budoucnu možné využívat podpory ze strukturálních fondů Evropské unie (především ERDF a ESF). Pro potřeby analýzy, jež byla součástí Strategie, byly vymezeny venkovské oblasti v širším pojetí na základě hustoty zalidnění (do 100 osob na 1 km²) a velikosti sídel do 2 000 obyvatel. K dalším kritériím, která byla brána v úvahu, patřily celkový rozsah a podíl zemědělské půdy, zaměstnanost v primárním sektoru a dojíždka za prací. Venkovský prostor ve Strategii tak zahrnoval celé území okresů Louny, Litoměřice, Děčín (bez města Děčín) a dále horské pásmo Krušných hor (na území okresů Chomutov, Most a Teplice) a jižní okraje pánevních okresů. **Mimo území venkovských oblastí (vymezených ve Strategii) tak zůstaly především městské aglomerace a pánevní oblasti.** Venkovská oblast kraje byla následně rozdělena na čtyři oblasti, v závislosti na podmínkách pro zemědělskou výrobu (dle výškové diferenciace a kvality půdního fondu):

- **Krušnohoří** – horské území s nízkým zalidněním, lesnaté oblasti s extenzivním zemědělstvím, potenciál pro celoroční formy cestovního ruchu;
- **Děčínsko** – území s atraktivními přírodními podmínkami a potenciálem pro cestovní ruch a rekreaci (CHKO, NP), převaha extenzivních forem zemědělství, menší města s dlouhodobou průmyslovou tradicí (textilní průmysl, sklářství, strojírenství);
- **Středoohoří** – atraktivní území se zvýšeným režimem ochrany přírody, převážně individuální formy cestovního ruchu (chalupářství), převládá extenzivní zemědělství s tradiční specializovanou produkcí (ovocnářství, vinařství);
- **Lounsko a Litoměřicko** – území s příznivými podmínkami pro zemědělství, oblasti s nejvyšší produktivností

Ovšem vzhledem k tomu, že jedním ze záměrů autorů této publikace bylo rozdělit území celého kraje na venkovský a městský prostor (tj. co není venkovem, je automaticky chápáno jako město), a přístup Strategie rozvoje venkovských oblastí tuto podmínku nespĺňuje (vymezuje např. tzv. „nevenkovské“ obce a města jsou zcela mimo její záběr), **bylo nutné kritéria vymezení venkovského prostoru pro účely této publikace upravit:**

venkovskými obcemi jsou chápány všechny obce, které mají méně než 1 000 obyvatel s hustotou zalidnění do 250 obyvatel/km² a obce do 2 000 obyvatel s hustotou zalidnění do 100 obyvatel/km². Z důvodu vyloučení vlivu náhodných výkyvů v počtech obyvatel v jednotlivých letech byl pro konečné zařazení obce do venkovského (V) a městského (M) prostoru zohledněn průměr let 2001 až 2007.

Příslušnost obce k jednotlivým venkovským oblastem kraje (Krušnohoří, České středohoří, Děčínsko, Lounsko-Litoměřicko) byla zachována ze Strategie (vyplývá zejména z půdních a klimatických poměrů) a v případech, kdy nebyla obec Strategií považována za venkovskou obec, **bylo o jejím zařazení rozhodnuto pracovníky Krajského úřadu Ústeckého kraje na základě geografické polohy a místních znalostí.**

Vymezení venkova v této publikaci je nutné chápat jako rozdělení území **pro statistické a výzkumné účely** v rámci této publikace, nikoliv jako administrativně-oficiální vymezení, které by zakládalo práva či povinnosti jednotlivých obcí vyplývající z takového zařazení do venkovského a městského prostoru (například ve vztahu k Regionálnímu operačnímu programu či Programu rozvoje venkova).